

RAPPEUTUNEEN POLITIIKAN JÄLJILLÄ

Olli Rehn: Liike vai puolue? Kansalaisdemokratian mahdollisuudet 90-luvun Suomessa. Hanki ja Jää. Helsinki 1989.

Olli Rehnin tavoite on kunnianhimoinen: laatia puolue- ja liiketeoria jälkiteollista yhteiskuntaa varten siten, että sen puitteissa vahvistuisi 1990-luvun keskiluokan etuja palveleva kansalaisdemokratia. Meidän aikammehan on tulvillaan esimerkkejä siitä, että kun perinteiset puolueet ovat monopolisoineet kaiken vallan itselleen tai itsensä kautta käytettäväksi, ne samalla ovat luutuneet ja muuttuneet yhteiskunnan kehityksen sivustaseuraajaksi. Uudet ajatukset tulevat politiikkaan puolueiden — ja usein myös yliopistojen — ulkopuolelta. Tätä taustaa vasten ei ole ihme, etteivät ihmiset miellä puolueita mitenkään keskeisiksi vaikutuskanavikseen.

Olli Rehn on Suomen keskustan varapuheenjohtaja ja Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin assistentti. Tässä yhteydessä voisi pohtia, kummassa ominaisuudessa hän kirjaansa kirjoittaa. Keskustapolitiikan ja valtiotieteilijän rooleja on tässä vaikea erottaa. Kirja on Rehnin keväällä 1989 hyväksytyn pro gradun muokattu versio eikä se ole tarkoitettu mitenkään tieteelliseksi analyysiksi suomalaisten puolueiden tilanteesta. Ehkä se juuri tekeekin kirjan mielenkiintoiseksi.

Avainkäsite Rehnin teoksessa on kansalaisdemokratia. Hän kiteyttää sen sellaiseksi kansanvallaksi, jossa

- a) kansalaiskulttuuri syrjäyttää alamaiskulttuurin eli jossa ihanteena ja ehkä käytäntönäkin on kansalaisten aktiivinen osallistuminen itseään koskevien päätösten tekemiseen politiikan ja elämäntavan kautta;
- b) poliittiseen kulttuuriin kuuluu keskustelemaan demokratian ihanne ja avoimen tiedonkulun vaatimus;
- c) suora kansalaistoiminta on politiikan arkipäiväinen ilmenemismuoto sekä

d) kasvatusta ja yleinen ilmapiiri suosivat demokraattista mielenlaatua.

Tarkasteltaviksi tapauksiksi Rehn on valinnut oman puolueensa maalaisliiton/keskustan sekä Suomen vihreät, ja tavoitteekseen hän asettaa kansanliikkeen kaltaisen puolueen »Suomen mallin» kehittämisen. Mallin kantavana rakennuskivenä on siis aktiivinen kansalainen, ja tämän kiven kestäminen paljolti ratkaisee koko mallin pystyessä pysymisen. Tarkentaen Rehn sanoo luottavansa erityisesti nuoriin ja naisiin. Toisaalta puolueet ovat valinneet juuri sellaiset menettelytavat, jotka eivät erikoisemmin sykähdytä nuoria eivätkä naisia.

Kansalaiseen luottamista Rehn perustelee sillä, että perinteisen luokkarakenteen murruttua on yhä enemmän siirrytty ns. asiaäänestämiseen, ts. ratkaisun tai valinnan tekemiseen riippumatta kansalaisen omasta luokka- ja ammattitaustasta. Mutta tämä seikka ajaa tuuliajolla olevat väistämättä epämääräiseen keskiluokkaan, ja siksi Rehninkin kaavailema tulevaisuuden puolue suuntaa sanomansa jälkiteolliselle keskiluokalle. Pidän kirjoittajan näkökulmaa kovin optimistisenä. Se luottaa liiaksi kansalaisen, äänestäjän kykyyn rationaalisesti arvioida eri vaihtoehtoja. Samaan aikaan joukko tutkijoita korostaa, että rationaalinen valinta käy yhä mahdollisemmaksi asioiden monimutkaistuessa, ja heidän mukaansa valintoihin ja päätöksiin vaikuttavat erilaiset poliittiset symbolit, poliitikkojen enimmäkseen mainostoimistoilla teettämät *imagot* ja erikoiset mieleenjäädvät tunnukset — kuten kysymys »Where's the beef?». Yhdysvaltojen taannossa presidentinvaalikamppailussa.

Rehn on oikeassa siinä, että suomalaiset puolueet ovat jo ajat sitten muuttuneet yleispuolueiksi, jotka suuntaavat sanomansa muillekin kuin perinteisille kannattajaryhmiin. Näin sanomat suuntautuvat lähinnä toimihenkilöväelle, joka toimii hallinnossa ja palveluammateissa ja on suurin tai toiseksi suurin kannattajaryhmä joka puolueessa. Ainoastaan keskusta tekee poikkeuksen: maanviljelijäväestö kiilaa ohi toimihenkilöiden puolueen kannattajajunnan toiseksi suurimmaksi luokaksi, kun taas työväestö muodostaa suurimman ryhmän. Rehn tituleeraakin puoluettaan Suomen toiseksi suurimmaksi työväenpuolueeksi. Siinäkin hän on oikeassa, että suuret puolueet ovat ajat sitten muuttuneet aktiivisista muutosvoimista defensiiviksi »valtiopuolueiksi» eli toimivat pelkästään säilyttääkseen asemansa päättävissä elimissä ja mahdollistaakseen johtohenkilöidensä uran noususuunnan. Ja lisäksi korporatismi on 1960-luvulta lähtien saanut aikaan ministeriöbyrokratian ja etujärjestöjen vankkumattoman liiton puolueiden ulko- ja yläpuolelle, jolloin puolueille on jäänyt päältäkatsojan ja kontrolloijan osa.

Kun puolueiden ote yhteiskunnan ja valtion ohjauksesta on kirvonnut, tilalle on tullut halu valvoa kansalaisyhteiskunnan erilaisia informaatiokanavia.

Kysyn kuitenkin, onko ihmisten arvomaailma muuttanut niin paljon, että voitaisiin Rehnin tavoin puhua uuden politiikan tarpeesta? Onko »uuden politiikan» esiinmaanaajana tässä tutkija vai poliitikko? Rehn käyttää selitysapuna Robert Inglehartin »hiljaisen vallankumouksen»

teoriaa ja futurologi Alvin Tofflerin »kolmannen aallon» ajatusmallia. Kolmas, joka hyvin sopisi joukkoon, olisi John Naisbittin kokoelma »megatrendejä» teollisuusyhteiskunnasta jälkiteolliseen, edustukselliseen demokratiasta osallistuvaan jne. Luokkarakenteen muutos ja arvojen hiljainen vallankumous yhdessä vaativat Rehnin mukaan uutta politiikkaa.

Mutta etsiikö Rehn uutta politiikkaa oikeasta suunnasta, kun hän väittää, että »(p)eruskoulun ja rockin sukupolvi arvostaa ihmisen luovien voimien vapauttamista, henkistä vapautta ja persoonallista yksilöllisyyttä»? Epäilemättä se edustaa vihreitä arvoja ja vastustaa kollektiivista toimintaa enemmän kuin vanhemmat sukupolvet, mutta ei kai tässä vain puhu nuori puoluejohtaja yhteiskuntatieteilijän sijasta, varsinkin kun hän seuraavassa hengenvedossa korostaa keskustan voittaneen nuorten työntekijöiden sympatiakilpailussa ykkössijan?

Toki Rehniä voi hyvällä syyllä pitää taivaan lahjana omalle puolueellensa, sillä kuka muu puoluejohtaja Suomessa ylipäänsä olisi näinkään itsenäinen ajattelija ilman päivänpolitiikan mukanaan tuomaa sanahelinää, joka sekoittaa hyvätkin ajatukset? Hän poimii muiden ajatukset johdonmukaisesti ja ajattelee sitaattien välillä itsekkin. Hän antaa poimintoillaan lohduttoman, mutta realistisen kuvan siitä, mihin puolueet ovat menossa.

Kirjan yksityiskohtaisempi tarkastelu kohdistuu maalaisliiton/keskustapuolueen/Suomen keskustan historian ja nykypäivän fraktioitumiseen, ja historianäkökulmista se on standarditavaraa, joskin hyvälaatuista sellaiseksi. Mielenkiintoista on se pohdinta, johon Rehn historian kertaamisen jälkeen päätyy. Hän esittelee puolueen v. 1986 hyväksymää *Suomalainen suunta* -tavoiteohjelmaa, josta käy selvästi ilmi keskusta(puolue)en toiminnallinen kaksoisstrategia: organisaatio on toisaalta tyypillinen rutinoitunut valtiokoneistopuolue — joskin ohjelmassa tietysti offensiivinen eikä defensiivinen — ja toisaalta aatemaailmaltaan keskustalaisten foorumi, jolla he voivat toimia yhdessä paikallisten kansalaisliikkeiden kanssa ja joka lopulta itse lähenee kansalaisliikettä. Rehn kysyykin, onko tavoiteltava integraatiopuolueen — joka siis yhdistää suojaansa kaikenlaista keskustalais-pellervolaisista toimintaa ja organisaatioita — ja kansanliikkeen yhdistelmää vai radikaalia liikepuoluetta. Tietysti hän itse asettuu keskustan nuoriso- ja opiskelijaliikkeen tukeen nojaten kannattamaan jälkimmäistä.

Tämä on nähdäkseni kirjan vankinta antia, sillä jos tänä päivänä ryhdytään rakentamaan mitä tahansa jälkiteolliseen arvomaailmaan ja aktiiviseen kansalaisyhteiskuntaan perustuvaa modernia puoluetta, se ei voi ummistaa silmiään siltä toiminnalta, mitä ihmiset tekevät asukasyhdistyksissä, kylätoimikunnissa, kuntien elimissä ja muissa paikallisen ja alueen kollektiivisen toiminnan muodoissa. Toisin sanoen Rehnin kaavailema moderni liikepuolue politisoisi puoluepolitiikan ja kehittelisi erilaisia poliittisia projekteja kansalaisliikkeiden ja puolueen aktivistien toteutettaviksi. Itse lisäisin, että kaikkien modernien puolueiden olisi tänä päivänä oltava »vaihtoehtopuolueita», jotka vaativat ihmisten sitoutumista

niiden tavoitteisiin eikä vain toimintamuotoihin. Sellainen puolue saattaisi päästä irti perinteisestä jäsenten ja ei-jäsenten erottelusta päätöksenteossa ja samalla tuoda puolueen toimintaan paitsi kansalaistoimintaa yleensä, myös uusia päätöksentekomuotoja siten, etteivät puoluekokoukset olisi vain huolellisesti ennakkovalmisteltujen asioiden hyväksymistä muuttaman tyhjänpäiväisen ja pitkän puheen säestyksellä, vaan tarjoaisivat areenan aidolle keskustelulle kaiken tehottomuuden, rönsyilyn ja arvaamattomuuden uhallakin.

Kuten arvata saattaakin, Rehn ei juurikaan löydä edellä kuvattuja piirteitä »aidosta» kansanliikkeestä, Vihreästä Liitosta, jossa nimenomaan on vuosikausia keskusteltu puolueeksi järjestäytymisen vaaroista ja eduista. Jos tarkastellaan pelkästään vihreiden ennen kevättä 1990 laatimia ohjelmatekstejä, tämä johtopäätös on ilman muuta oikea, sillä vihreillä on ilmeisesti ollut työtä ja tuskaa niiden parin kolmen ohjelman laatimisessa mitä heillä nyt on. Ne ohjelmat eivät todellakaan politisoi mitään, vaan asiat esitetään lähes »sosiaalidemokraattisella» tyylillä, jossa on höyryä biologis-perusteinen ympäristöterminologia. Ohjelmissa ei myöskään ole kehitelty uusia kansalaistoiminnan muotoja tai mahdollisuuksia. Tämä ei suinkaan tarkoita, että Rehnin tarkastelutapa sinänsä olisi väheksynyt vihreiden aikaansaannoksia, vaan vihreiden näyttö ohjelmankirjoituksessa on ollut niukkaa, joskin sitäkin mielenkiintoisempaa. Tosin siltä osin tilanne on muuttunut, sillä uusi ohjelma on ollut kevään mittaan käsitellyssä.

TAPANI KAAKKURINIEMI